

مسجد سلیمان، خاستگاه ورزش مدرن "شنا"

پژوهشی نو در شناسایی زمان و مکان شکل گیری ورزش مدرن "شنا" در ایران و خاورمیانه

فرشید خدادادیان*

آرام عیدی پور**

ورزش، در تعریف نوین آن، در حقیقت کنش و رفتار کهن فردی یا اجتماعی بشر بواسطه نیاز او بوده و همان است که در ریشه های باستانی برخی ورزش ها می توان مورد مذاقه قرارداد. بدین ترتیب است که فعالیت هایی همچون؛ اسب سواری، شنا، تیراندازی و... که در روزگار کهن ضرورت زیست بشری بوده، در دوران متاخر به ورزش های مدرن و جدیدی، طبیعتا با قوانین، اصول و مقرراتی متفاوت، تبدیل شده اند.

موضوع این مقاله از میان این موارد متعدد؛ "شنا" در تعریف جدید و "مدرن" آن است و تلاش شده تاریخ و مکان دقیق شکل گیری مدرن این فعالیت کهن و باستانی بشر در ایران و به تحلیلی که ارائه خواهد شد، در منطقه ی خاورمیانه مستند نگاری و تبیین شود.

بیان مسئله؛

معمولا در متون فارسی مکتوب و همچنین پایگاه های اینترنتی، پیشینه ی ورزش شنا در ایران با جملاتی کم و بیش به این مضمون معرفی شده که؛ >> ورزش شنا، البته به صورت مدرن آن، در ایران دارای قدمت زیادی نیست و در طی سالیان فعالیت این رشته ورزشی شناگران ایران به افتخار چندانی در عرصه مسابقات آسیایی و جهانی دست نیافته اند. در گذشته مکان هایی شبیه استخر سرپوشیده در حمام ها می ساختند به نام چاله حوض. طول این چاله حوض ها که حداکثر از ۱۰ متر تجاوز نمی کرد، برای شنا کردن و آب بازی بود. در اطراف چاله حوض ها، سکوهایی به ارتفاع ۲ تا ۳ متر وجود داشت که از بالای آن به درون آب می پریدند و عملیاتی مانند پشتک و وارو انجام می دادند. روشنایی چاله حوض ها از سوراخ کوچکی که در سقف بود، تأمین می شد. در این گونه آبگیرهای غیر بهداشتی، هیچ گونه مقرراتی وجود نداشت و هر کس می توانست قبل از استحمام یا پس از آن وارد چاله حوض شود و به آب بازی و شنا بپردازد. تا سال ۱۳۱۴ که در باغ فردوس شمیران و منظریه استخر احداث گردید، جز در اردوگاه نظامی اقدسیه تهران استخری وجود نداشت. از سال ۱۳۱۴ و در استخر منظریه تهران، ورزش شنا به شکل اصولی تمرین داده می شد. اولین استخر شنای ۵۰ متری تهران در

سال ۱۳۱۹ در ورزشگاه امجدیه (شهید شیرودی) احداث گردید. فدراسیون شنا در سال ۱۳۳۵ تأسیس شد و نصرت اله شاهمیر به عنوان اولین رئیس فدراسیون منصوب گردید. <(۱)

مقطع زمان مشترکی که در تمامی این متون و یادداشت ها بیان می شود؛ سال ۱۳۱۴ (۱۹۳۵ میلادی) و البته در چند مورد معدود ۱۳۱۲ خورشیدی (۱۹۳۳ میلادی) است، اما در پژوهش انجام شده پیش رو به مستندات دست یافته ایم که این پیشینه و زمان آغازین را حداقل به یک دهه قبل و مدرنیزاسیون هم زمان با اکتشاف نفت در جنوب غرب ایران و شهرستان مسجد سلیمان، نخستین شرکت-شهر نفتی ایران و خاورمیانه، عقب می برد!

پیشینه ی تحقیق در مورد نفت و مدرنیزاسیون

دوران مظفردالدین شاه قاجار، دو رویداد مهم کشور ایران و به تبع آن منطقه ی خاورمیانه را تحت تاثیر قرارداد؛ نخست، امضای فرمان مشروطیت و جنبش اجتماعی موسوم به انقلاب مشروطه و دوم، امضای قرارداد واگذاری اکتشاف نفت به یک تبعه ی بریتانیا. دو امضای تاثیرگذاری که گرچه مظفردالدین شاه آنقدر زنده نماند تا نتیجه آن را ببیند، اما تاثیرات شگرف این دو رویداد طی یک قرن اخیر ایران و تا امروز ادامه دارد.

اکتشاف نفت در ایران که در سال ۱۲۸۷ خورشیدی برابر با ۱۹۰۸ میلادی، با فوران نفت از چاه شماره یک مسجد سلیمان امروز که آن روزگار "میدان نفتون" نامیده می شد، طلوعه آغاز مدرنیزاسیون نفتی در ایران و خاورمیانه بود و به ایجاد شرکت-شهری مدرن در دل منطقه ای سنت زده و متروک در جنوب غرب ایران منجر شد که در فاصله ی یک دهه، مظاهر و مناظری مدرن و صنعتی را در خود به نمایش گذاشت.

به مرور کل منطقه ای که امروز خوزستان می نامیم نیز متأثر از چنین رویداد مهمی به مقصدی برای اقوام و افراد مختلف تبدیل و در شرکت-شهرهای نفتی آن که پس از مسجد سلیمان در هفتکل و آبادان و به مرور دیگر مناطق این استان ایجاد شدند، صلح، دوستی و هم زیستی مسالمت آمیز اقوام به بارزترین نماد زیست بشری در این استان نفت خیز ایران تبدیل شد(۲)

چنانچه می دانیم، صنعتی شدن، نه تنها در این منطقه از خاورمیانه، بلکه در سراسر جهان، همانگونه که "گیدنز" به درستی گفته است؛ <>در نتیجه انقلاب صنعتی، که در قرن هجدهم آغاز گردید، نخست در انگلستان پدید آمد و انقلاب صنعتی در واقع نامی است که به اختصار به مجموعه پیچیده ای از تغییرات تکنولوژیکی اطلاق گردیده که وسایل کسب معیشت مردم را تحت تاثیر قرار داده اند.> (۳) یکی از شکل های این تغییرات تکنولوژیک، ایجاد کلونی های جمعیتی در مناطقی بود که تا پیش از آن سابقه ی شهرنشینی به مفهوم واقعی آن را نداشتند.

بطور طبیعی و همانگونه که دیگر جامعه شناس شهیر "ریمون آرون" بیان نموده؛ <>تولید صنعتی، مستلزم تمرکز دادن کارگران در کارخانه ها و حومه هاست، پس پدیده ی اجتماعی جدیدی ظهور می کند که عبارت است از وجود توده های کارگری> <(۴)

مدرنیزاسیون ایرانی در جنوب غرب ایران و شرکت-شهری که نخستین چاه نفت ایران و خاورمیانه در آن به بهره برداری رسید در عین حال ویژگی های خاص خود را نیز داشت. با وجود اینکه صنعت مدرن، معماری مدرن و مظاهر مدرن را به دنبال داشت، اما باید به تفاوت های ناشی از "جغرافیای فرهنگی" منطقه نیز توجه داشته باشیم.

رابطه ی عمیقی بین معماری مدرن اروپا و تمدن صنعتی به چشم می خورد و همان طور که صنعت مدرن، تولید اشیای مورد استفاده را به تعدادی که برای همه مردم قابل استفاده

باشد ممکن کرده، معماری مدرن نیز موظف شد بر خلاف گذشته که همه چیز بر پایه ی طبقات مختلف اجتماعی استوار بود، موقعیت های فرهنگی و اجتماعی مناسبی را به تساوی به تمام افراد بشر فراهم سازد. (در عین حال باید دانست) مدرنیسم در ایران اصولا به صورتی که در اروپا چهره کرد، نبود و بدین ترتیب اساسا مدرنیسمی در ایران ایجاد نشد، بلکه تحولی در روش زندگی معدودی از افراد جامعه پیش آمد که بر نمود معماری و دیگر نمودهای زیست ایشان نیز تاثیر گذاشت. (۵) اگر عده ای معدود در شرکت-شهرهای نفتی ایران و پیش از همه در مسجد سلیمان، این مظاهر جدید را تجربه و در عین حال با رویدادهای جدیدی همچون ورزش های مدرن، حتی در حد بیننده، با فعالیت اروپایی های حاضر در محل آشنا می شدند، هم زمان در دیگر نقاط ایران و حتی پایتخت از این مظاهر مدرن خبری نبود و اینگونه بود که ساخت و ساز ابنیه و تاسیسات و باشگاه های تفریحی و ورزشی در نخستین شهر نفتی ایران و خاورمیانه، نقطه آغاز و خاستگاه تاریخی این موارد در ایران و منطقه شد.

بنای اولیه ی شهر، با ایجاد چند ساختمان و یک کمپ اکتشافی اتفاق افتاد. بدین ترتیب که متصدیان و کاشفین معادن نفتی جنوب ایران در آنجا چند ساختمان ساخته و شروع به حفر چاه شماره یک در زمینی که طلال سیاه در زیر آن خفته بود، نمودند. (۶) بدیهی است که در این مقطع زمانی، ضرورت ها، تعیین کننده ی تقدم و تاخر تامین نیازها بوده اند و ساخت "استخر" در آغاز جزو اولویت های کاری کاشفان نبوده، گو اینکه ساخت بنای اداره ی مرکزی کمپانی نفت انگلیس و ایران AIOC در مسجد سلیمان بعد از سال ۱۹۰۸ آغاز شده و منظره ی عمومی مسجد سلیمان در آن سال، یعنی ۱۲۸۷ خورشیدی نشان دهنده ی چادرهای اسکان کارکنان است. (۷) اما بنا به گزارش شاهدان عینی و همچنین اخبار و گزارش ها و مستنداتی که در ادامه مرور خواهیم کرد، انجام فعالیت های ورزشی با استفاده از امکانات محیط جغرافیایی همچون کوه تپه ها، زمین های مساعد برای ورزش های گروهی و همچنین رودخانه ی فصلی محلی موسوم به "تمبی" برای ورزش های آبی، به مرور و در کمتر از یک دهه فعالیت کمپانی نفت در مسجد سلیمان و به فاصله کمی پس از آن در "هفتکل"، "لالی" و آبادان که نخستین پالایشگاه نفت ایران و خاورمیانه در آنجا بنا نهاده گردید، آغاز شد.

به مرور و با شکل گیری طبقات کارکنان شامل، مدیران ارشد، کارمندان و کارگران، مشارکت در این فعالیت های ورزشی تفریحی نیز تفکیک داده شد. در حقیقت فضای تفریح و فراغت در مسجد سلیمان، هفتکل و آبادان از لحاظ قشری و طبقاتی تفکیک شده بود. در مسجد سلیمان کارمندان ارشد از باشگاه مرکزی و باشگاه نفتک، کارمندان جزء از باشگاه ایران و کارگران از باشگاه کارگری واقع در نفتون، کلگه، بی بی یان، تمبی و دیگر باشگاه های کارگری استفاده می کردند. (۸)

تقریبا همه ی باشگاه ها از تاسیسات مشابهی مثل سینما، رستوران، کافه تریا استخر، میز پینگ پنگ، بینگو، میز بلیارد و غیره برخوردار بودند، ولی تفاوت در کیفیت ارائه خدمات و امکانات و مهمتر از آن در شان و حیثیت متفاوت عضویت در هر باشگاه و جایگاه اجتماعی و منزلت نمادین اعضای آن بود. (۹) و نکته در اینجا است که پیشینه ی این خدمات و مشخصا انجام ورزش های آبی همچون شنا، بسیار قبل تر از تاریخ ارائه شده در متن رایج منتشر شده برای معرفی پیشینه ی ورزش شنا در ایران است.

در دیگر مآخذ و کتاب های منتشر شده در مورد پیشینه ی تاریخی نخستین شهر نفتی ایران و خاورمیانه و فعالیت های ورزشی در آن، با اطلاعات تکمیلی بیشتری روبرو می شویم. در جایی می خوانیم؛ بیمارستان مسجد سلیمان در سال ۱۲۹۳ احداث و راه اندازی شد. فروشگاه ها، مهمانسراها، باشگاه ها، سینماهای متعدد، چندین استخر شنا، زمین ورزش های گوناگون در مسجد سلیمان و آبادان شکل گرفت. (۱۰)

در همین کتاب، جدولی منتشر شده که تعداد استخرهای ساخته شده بعد از جنگ جهانی دوم در مناطق نفت خیز جنوب ایران را ۲۱ استخر عنوان می نماید. (جدول شماره یک)

طرح ساخت منازل کارمندی و کارگری در زمان جنگ جهانی دوم

۱۷۰۰۰	خانه سازی برای کارگران و کارمندان متأهل
۴۰۰۰	اتاق برای کارگران و کارمندان مجرد
۹	بیمارستانی که ۱۰۲۷ تخت را داشت
۳۲	مهمانخانه شرکتی
۳۹	درمانگاه
۴۹	باشگاه
۲۵	سینما
۸۶	زمین ورزشی
۲۱	استخر شنا
۴۸	دبستان و دبیرستان
۳۱	کارخانه یخ سازی

مأخذ: شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب

مآخذی دیگر به این اشاره دارد که مسجد سلیمان، مهد ورزش ایران است و استخرهای شنای پانسیون خیام، پانسیون رازی و اسکاچ کرسنت در این شهر ایجاد شده بودند. (۱۱) و اینکه؛ مسجد سلیمان در شنا و شیرجه سالها از تیم های رده بالای کشور بود که در این رشته ورزشکارانی در تیم های ملی داشت. (۱۲) مسجد سلیمان تا مدتها گوی سبقت را از سایر شهرها می ربود، بطوریکه در سال های نه چندان دور، قهرمانی این شهر در مسابقات قهرمان کشوری شنا، تیر جلد مجله ی کیهان ورزشی شد. (۱۲)

شاهدان عینی

در میان تیر قبلی این مقاله ی پژوهشی، ضمن بر شمردن ویژگی های فعالیت های نفتی در جنوب غرب ایران و بروز و ظهور مظاهر مدرن از جمله تاسیسات و ابنه ی مدرن در نخستین شهر نفتی ایران و خاورمیانه، به برخی کتاب ها و مآخذ تاریخی استناد شد که جز یکی دو مورد، عموماً توسط پژوهشگرانی تهیه شده اند که تعلق خاطر و البته دلبستگی به شهر مذکور داشته اند. علیرغم تایید و تاکید نویسندگان این مقاله بر صحت مطالب ارائه شده و درستی مطالب و متون کتاب های تهیه شده، ممکن است برای خواننده این ذهنیت پیش آید که متأثر از همان تعلق خاطر و دلبستگی مولفان، در مواردی "اغراق" یا مواردی بر آنچه رخ داده افزوده شده باشد!

در ادامه ی این پژوهش و در دو میان تیر؛ "شاهدان عینی" و "اسناد و گزارش های تاریخی" درستی و صحت اطلاعات ارائه شده را با دو بخش دیگر مطابقت و بررسی مجدد خواهیم نمود. از میان افرادی که در دهه ی نخست فعالیت صنعت نفت در مسجد سلیمان، از این منطقه بازدید و گزارش های خود را مکتوب نموده اند، سه نفر را برگزیده ایم؛ "سر آرنولد ویلسون"، افسر همراه گروه کاشفان نفت، "ویتا سکویل وست" نویسنده ی شهیر انگلیسی و "جان ویلیامسون" که گزارشی دقیق از مشاهدات خود برجای گذاشته است.

سر آرنولد ویلسون، افسر مامور به جنوب غرب ایران در زمان فعالیت های اکتشافی، همزمان با فعالیت اکتشافی در این منطقه حضور داشته و گزارشی دست اول از شکل گیری

صنعت نفت و مظاهر مدرن زیست صنعتی به ما ارائه می دهد. او در خاطرات خود به این نکته اشاره می کند که در نخستین سال های فعالیت های نفتی، شاهد تغییرات سریع در بخش خدمات و توسعه صنعتی و شهری بوده و می نویسد؛ پانزدهم ژوئن سال ۱۹۱۰ برابر با مرداد ۱۲۸۹ ش بعد از یک سال غیبت برای بازدید به چاه های نفت مسجد سلیمان سر زدم. البته در این سفر ۹۰ کیلومتر اول را با خودرو طی کردم و ۴۵ کیلومتر بعدی را بر پشت اسب تاختم. تغییرات طی یک سال حتی برای من حیرت انگیز بود. لوله ۸ اینچی روی زمین به طرف اهواز ادامه یافته بود. جاده های ماشین رو در دست احداث و جاده گاری رو به خوبی مرمت و پهن شده بود. خانه های جدید سنگی، کارگاه ها ساخته شده و سکوها های جدید حفاری در حال نصب بودند. در آن جا همه به سختی مشغول کار بودند.

به همین دلیل کسی ناراضی به نظر نمی رسید. دوستم دکتر یانگ حالا دارای بیمارستانی مجهز با چندین دستیار شده بود. (۱۲) این اقدامات بدون شک مقدمات تغییرات بیشتر و ساخت ابنیه و تاسیسات مدرن از جمله استخرهای شنا بود. اقداماتی که بطور طبیعی چندسالی طول کشیده و در گزارش های افراد بعدی، شاهد اشاره به آن هستیم.

خانم "ویتا سکویل وست"، از جمله اروپائانی بود که در دهه ی دوم فعالیت صنعت نفت در ایران موفق شد از مرکز این فعالیت ها در مسجد سلیمان که آن هنگام "میدان نفتون" نامیده می شد، دیدن کند. وی پس از بازگشت، مشاهدات خود را در قالب کتابی در سال ۱۹۲۸ میلادی به چاپ رسانید. او در توصیف دیده هایش در میدان نفتون آورده است؛ "چرخ های ماشین ناگهان به نرمی بر سطحی هموار و طراز اول به گردش در آمد. آیا این یکی از شاهراه های انگلستان است. این راه به کجا منتهی می شود؟ یورک؟ کمبریج؟ نه احتمالاً به شفیلد می رود. به دود نگاه کن..." (۱۵) مشهود است که در دهه ی دوم فعالیت صنعت نفت در ایران رونق اقتصادی و مدنیت نوین صنعتی موجود در میدان نفتون (مسجد سلیمان) برای نگارنده بسیار جالب بوده است. او در این رابطه با بیانی که تعجب در آن موج می زند از بقالی هایی یاد می کند که بر پیشخوان آنها کنسروها و بطری های شناخته شده دیده می شد.

همچنین از مدارسی یاد می کند که برای کودکان ساخته شده بود. سالن های خنک و بیمارستانهای منظم زمین های ورزشی، استخرها و باشگاه ها و زمین های تنیس که زنان با لباس های تابستانی و مردان با لباس فلانل سفید در آنها بازی می کردند.... همچنین رفت و آمد خودرو ها را که پلیس هایی با شلوارهای کتانی سفید اداره می کردند. اتوبوس هایی که در حرکت بودند و جاده های آسفالته سیاه در بین خانه های یک طبقه سفید رنگ پیچ می خوردند و بالا و پایین می رفتند، از دیگر نکاتی بوده که "سکویل وست" را مجذوب خود کرده بود. (۱۶)

"جان ویلیامسون" هم در سال ۱۹۲۶ از مسجد سلیمان (مناطق) و دیگر شهرهای نفتی تا آن روز ایجاد شده در خوزستان بازدید و در مورد خدمات رفاهی در مناطق با اشاره به وجود استخرهای شنا اشاره می کند که؛ جمعاً حدود ۱۰۰۰ اروپایی در کمپانی نفت کار می کنند که ۳۵۰ نفر آنها در مسجد سلیمان، ۵۰۰ نفر در آبادان تعداد ۷۰ نفر در اهواز و گروه های کوچکتر آنها در جاهای دورافتاده در ایستگاه های پمپاژ و مناطق بیابانی هستند. او همچنین اشاره می کند که در آبادان، اهواز و مناطق (مسجد سلیمان) باشگاه هایی وجود دارد. جادار، خوش ساخت و با چنین امکاناتی به عنوان سالن، اتاق بیلارد، اتاق کارت، اتاق مطالعه و معمولاً نیز سالن رقص مجهز صحنه و رختکن برای اجرای تئاتر. منظور ویلیامسون از اروپائیان در گزارش، بیشتر انگلیسی ها هستند. او همچنین اشاره می کند که در مسجد سلیمان مسابقات اسب دوانی هر سال ۲ یا ۴ مرتبه برگزار می شود. استخرهای شنا از سال های قبل در مسجد سلیمان ساخته شده و در آبادان نیز (در آن مقطع زمانی) در دست ساختمان است. او همچنین می افزاید؛ در مسجد سلیمان هشت باشگاه برای تفریح و تجمع کارکنان اروپایی و

ایرانی ساخته شده است که در ساخت، راحتی، تجهیزات استخر، نمایش سینماتوگراف کنسرت کنفرانس و غیره با بهترین باشگاه های لندن که برای همین منظور ساخته شده اند برابری می کند. (۱۷)

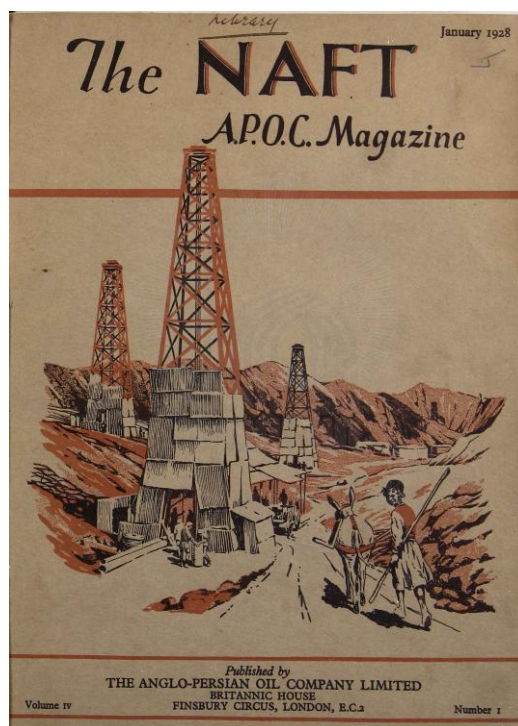
در مجموع گزارش های این شاهدان عینی تبیین کننده ی این نکته مهم هست که پیشینه ی ورزش شنا در شکل مدرن آن در ایران بسیار قبل تر از تاریخ اشاره شده در متون منتشر شده تا امروز است. ممکن است برخی این شبهه را وارد کنند که این اشارات به استفاده مظاهر مدرن و همچنین انجام فعالیت های ورزشی مدرن، توسط غیر ایرانی ها در بخشی از خاک ایران اشاره دارد، اما کدام ورزش مدرن را سراغ دارید که در گام نخست با دیدن و به مرور تمرین کردن و تکرار کردن توسط ایرانیان شکل نگرفته باشد؟، گو اینکه پیش بینی استفاده از این امکانات حتی بصورت غیر رسمی و فراتر از آن، غیر معمول توسط ایرانیان حاضر در شرکت-شهرهای نفتی و مشخصا مسجد سلیمان چندان تصور بعید و غیر قابل پیش بینی نیست. آن هم از سوی جمعیت غالبا بختیاری که در مسجد سلیمان حضور داشته و آشنایی این قوم کوچ رو با رودخانه کارون و شناگری، بعنوان یک رفتار ملزوم در عبور از رودخانه کارون و همچنین ساخت قایق با فناوری بومی قبلا نیز گزارش شده و مشخصا در این زمینه می توان به فیلم مستند "علف" ساخته ی "مریان سی کوپر" امریکایی اشاره کرد که متن آن نیز بعدها منتشر و ترجمه شد.

کتاب "علف" (همراه با کوچ بختیاری) "سفرنامه سه امریکایی است که در سال ۱۹۳۴ میلادی به ایران آمدند و پا به پای یکی از طوایف ایل بختیاری، مسیر قشلاق به ییلاق این عشایر کوچ رو را پیمودند و از شمال خوزستان به چهارمحال بختیاری رفتند. کتاب، در حقیقت روز نوشته های "مریان کوپر" کارگردان فیلم است که با مقدمه ای که "ویلیام بیب" از همراهان وی در این سفر بر آن نگاشته، به انگلیسی منتشر شد و در بخش عبور از کارون آن به این مهارت بختیاری ها در عبور از رودخانه خروشان کارون اشاره شده است. (۱۸)

در کنار این گزارش های شاهدان عینی که تایید کننده شکل گیری ورزش شنا و ساخت استخرها در مسجد سلیمان و دیگر شرکت-شهرهای نفتی ایران هستند، خوشبختانه اسناد و گزارش های تاریخی مکتوب و مستندی نیز وجود دارد که اثبات می کند مسجد سلیمان خاستگاه ورزش مدرن شنا در ایران و خاورمیانه بوده و این فعالیت ورزشی مدرن پس از آن در آبادان و دیگر شهرهای نفتی ایران گسترش یافته و به مرور در کل کشور منتشر شده است.

اسناد و گزارش های تاریخی

مستندات تاریخی و مکتوب در مورد پیشینه و قدمت برگزاری ورزش های مدرن و از جمله شنا در مسجد سلیمان متعدد و فراوان هستند، بعنوان نمونه به تعدادی از این گزارش های مستند تاریخی اشاره می شود.

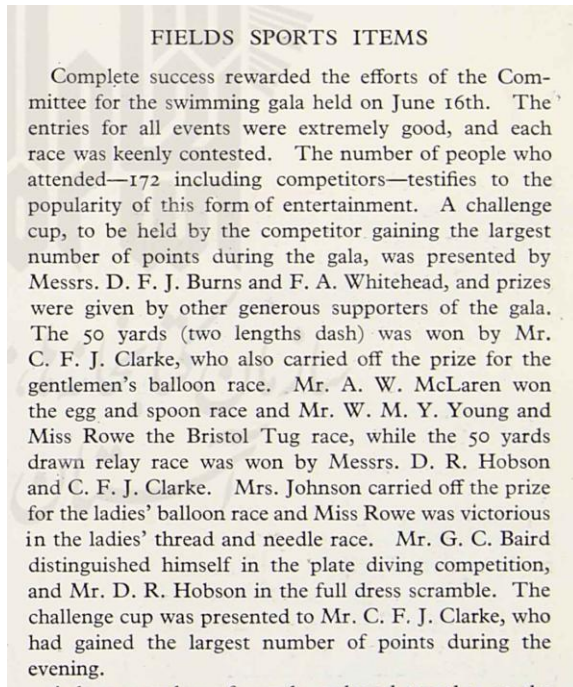
سند شماره ۱

در نخستین شماره از دوره ی چهارم نشریه "نفت"، بولتن داخلی کمپانی انگلیس و ایران (پرشیا) در ژانویه ۱۹۲۸ میلادی برابر با ۱۳۰۶ خورشیدی که طرح جلدی خاص و قابل توجه نیز دارد (سند شماره یک) به برگزاری مسابقات شنا در کلوب آبی تمبی اشاره شده است. در صفحه ۴۷ از این شماره ی بولتن مذکور که تصویر آن با شماره **سند شماره ۲** در این مقاله آورده شده می توان جزئیات برگزاری این مسابقه در ۱۲۹ اکتبر ۱۹۲۷ و نتایج آن را ملاحظه نمود. در همین گزارش البته به برگزاری ورزش ها و فعالیت های تفریحی دیگر در مسجد سلیمان با عنوان آن روزگار؛ "میدان نفتون" و علامت اختصاری M-I-N همچنین آبادان و اهواز نیز اشاره شده، اما خبر مسابقات شنا مختص میدان نفتون است.

A very successful aquatic meeting was held at Tembi on October 29th under the auspices of the Tembi Aquatic Club, with an exceptionally interesting programme of races and other events. The prize winners were as follows : punt race, Mr. Brooke ; pillow fight on pole, Mr. Marshall ; cock fight on raft, Mr. Pull ; men's 50-yard swimming race, Mr. Hoare ; ladies' punt race, Mrs. Hurrell ; ladies' swimming race, Mrs. Johnson ; aquatic Derby, Mr. Marshall. Mr. Marshall will hold the Jacks Challenge Cup for the year.

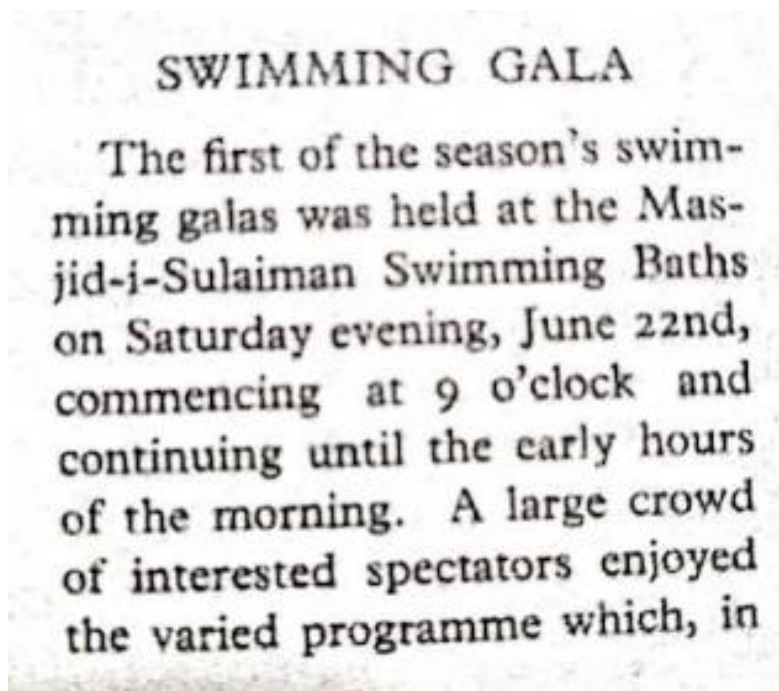
سند شماره ۲

گزارش بعدی که می توان بدان استناد کرد، خبر منتشر شده در صفحه ۵۱ شماره چهارم بولتن مذکور به تاریخ جون ۱۹۲۸ است که تحت عنوان **سند شماره ۳** از آن یاد می کنیم. در این گزارش مستند نیز زیر عنوان؛ آیتم های ورزشی مناطق، به برگزاری یک تورنمنت شنا در میدان نفتون با ذکر جزئیات اشاره شده است.

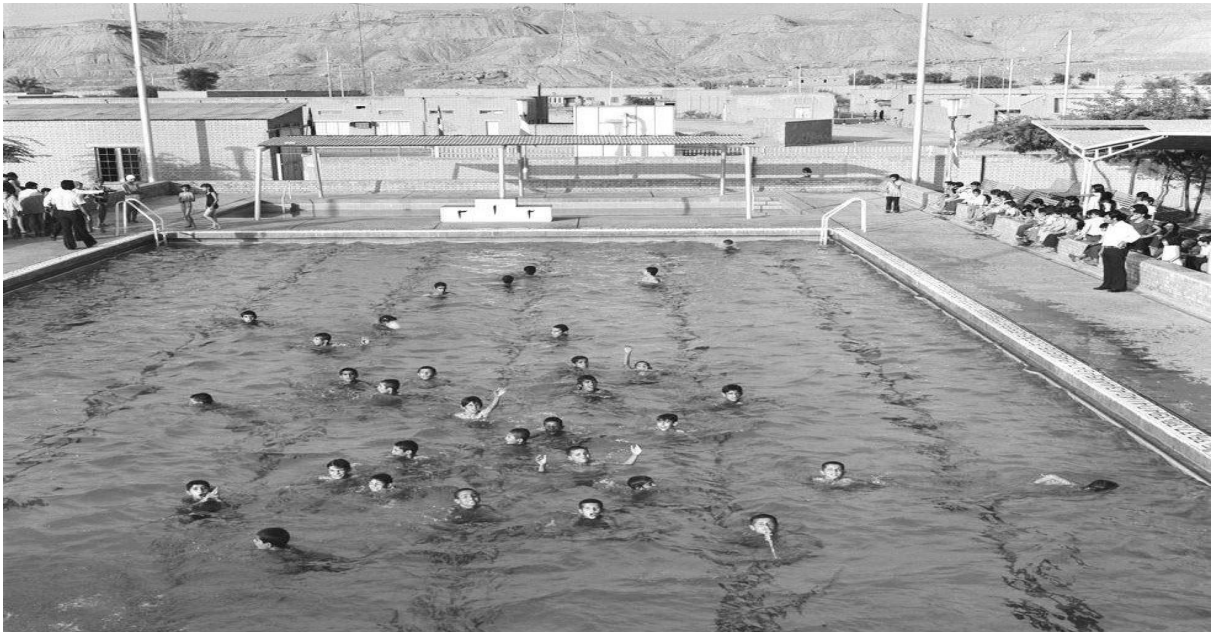
سند شماره ۲

در گزارش دیگری که البته مربوط به سال های بعدتر از تاریخ اسناد قبلی است، ما گزارشی را در دست داریم که به برگزاری یک مسابقه شنا در مسجد سلیمان اشاره دارد که از ساعت ۹ شب آغاز و تا صبح فردا به طول انجامیده است. (**سند شماره ۴**)

سند شماره ۴

همچنین عکس ها و تصاویری نیز از تداوم ورزش شنا در مسجدسلیمان از آن مقطع تا سال های بعد وجود دارد.

نکته ی جالب در مورد استخرهای مسجد سلیمان این است که حداقل دو استخر تا حدود هشتاد سال بعد از احداث نیز با انجام تعمیرات و مراقب و نگهداری فعال بوده و مورد استفاده قرار می گرفتند که در نوع خود جالب و بدیع است. ابنیه ای که بخشی از "میراث صنعتی" نفت در نخستین شهر نفتی ایران و خاورمیانه محسوب می شوند و البته امروز نیز پس از بازسازی کامل و ایجاد سالن بزرگ مسقف در حال فعالیت هستند.

استخرها و میراث صنعتی

ابنیه و تاسیسات مدرن ساخته شده در یک قرن پیش در نخستین شهر نفتی ایران و خاورمیانه امروزه بخشی از میراث صنعتی کشور محسوب می شوند و شایسته توجه بیشتر در ثبت و نگهداری و تجهیز مجدد هستند.

در توضیح این موضوع باید به این نکته اشاره نمود که سازمان جهانی مرجع در زمینه میراث صنعتی، "کمیته بین المللی حفاظت از میراث صنعتی" است که به اختصار تیکی TICCII نامیده می شود. این کمیته در بیانیه ی موسوم به "منشور نیژنی تاگیل" که در گردهمایی اعضایش در ۱۷ ژوئیه ۲۰۰۳ در نیژنی تاگیل روسیه به تصویب رساند، میراث صنعتی را اینگونه تعریف کرده است؛ میراث صنعتی شامل فرهنگ صنعت است. فرهنگی که دارای ارزش های علمی، معماری، اجتماعی، فنی و تاریخی باشد. این میراث موارد ذیل را در بر می گیرد؛ ساختمان ها و ماشین آلات، کارگاه ها، دودکش ها و واحدهای تولیدی، معادن و سایت های پرداخت و پالایش مواد اولیه، انبارها و فروشگاه ها، مکان هایی که انرژی در آنها تولید، منتقل و مصرف می شود، حمل و نقل و تمام زیرساخت های آن و نیز تمام مکان هایی که به فعالیت های اجتماعی مرتبط با صنعت از جمله؛ سکونت، مذهب، تفریح، ورزش و آموزش اختصاص داده شده اند. (۱۹) بدین ترتیب باید باشگاه مرکزی و باشگاه نفتون و همچنین باشگاه های آبی تمبی، استادیوم فوتبال شهر مسجدسلیمان که هنوز نیز فعال بوده و زمین خانگی مسابقات تیم فوتبال صنعت نفت مسجد سلیمان در بازی های لیگ برتر محسوب می شود، زمین های گلف و تنیس و دیگر اماکن تفریحی و ورزشی در این شهر-موزه بزرگ نفتی

را مورد توجه ملی و جهانی قرار داد. مسجد سلیمان، دروازه ی ورود مدرنیزاسیون نفتی به ایران و خارومیانه بوده و از این منظر جایگاه و اهمیتی ویژه دارد.

نتیجه گیری

با بررسی پیشینه ی تحقیق، گزارش های شاهدان عینی و همچنین اسناد و گزارش های مکتوبی که در این مقاله ی پژوهشی مورد بررسی و تحقیق قرار گرفت، باید اذعان نمود؛ پیشینه ی ورزش شنا بصورت مدرن در ایران و خارومیانه بسیار قبل تر از تاریخ ارائه شده ی قبلی؛ یعنی سال های ۱۳۱۲ تا ۱۳۱۴ خورشیدی است و باید شکل گیری و ساخت ابنیه ی مربوط به این ورزش مدرن را طی دهه ی اول شکل گیری و فعالیت صنعت نفت در میدان نفتون که بعدتر مسجد سلیمان نامیده شد، بدانیم.

بدیهی است، هفتکل، لالی، نفت سفید، آبادان، آغاچاری و دیگر فیلدهای نفتی ایران نیز به مرور واجد چنین ابنیه و تاسیساتی شده و در مجموع باعث شدند تا ادعای خاستگاه بودن خوزستان امروز برای شکل گیری و ترویج بسیاری از ورزش های مدرن، و از جمله "شنا"، ادعای غیر مستند و گزافی نباشد.

***فرشید خدادادیان: پژوهشگر تاریخ نفت و رئیس مرکز اسناد صنعت نفت ایران**

****آرام عیدی پور: شناگر و رکورد دار سابق شنای ایران و بازیکن و مربی سابق تیم ملی واترپولوی ایران**

پی نوشت ها:

۱- **مگ ایران** (پرتال جامع مجلات و مقالات علمی به زبان فارسی) <https://magirans.com/> همچنین نگاه کنید به ویکی پدیای فارسی، ذیل واژه شنا و متون دیگر همچون؛ فریدون تندنویس، *شنا (۱)*، رشته تربیت بدنی گروه تحصیلی علوم ورزشی، ۱۳۹۲ و ...

۲- نگاه کنید به: **فرشید خدادادیان: خوزستان تمدن و نفت**، ۱۳۹۱، انتشارات دلا، مسجدسلیمان

۳- **آنتونی گبزنز: جامعه شناسی**، ترجمه منوچهر صبوری، چاپ یازدهم ۱۳۸۳، نشر نیف تهران صفحه ۷۶

۴- **ریمون آرون: مراحل اساسی سیر اندیشه در جامعه شناسی**، ترجمه باقر پرهام، چاپ ششم ۱۳۸۳ انتشارات علمی فرهنگی، تهران

۵- **سیروس باور: نگاهی به پیدایی معماری نو در ایران**، ۱۳۸۸ نشر فضا تهران صفحه ۵۸

۶- **دانش عباسی شهنی: تاریخ مسجدسلیمان** چاپ سوم ۱۳۸۳ هیرمند تهران صفحه ۱۰۶

۷- **علی یعقوبی نژاد: رئیس نفت** ۱۳۷۳ یادواره کتاب تهران صفحه ۸۴

۸- **نورالدین امیری: نفت شهرهای ایرانی** ۱۳۹۴/ انتشارات دانشگاه خلیج فارس بوشهر صفحه ۱۵۳

۹- **کاوه احسانی: تجدد و مهندسی اجتماعی در شرکت شهرهای خوزستان** نگاهی به تجربه آبادان و مسجدسلیمان مجله گفتگو زمستان ۱۳۷۹ صفحه ۳۰

۱۰- **ابرج قاسمی و دیگران: نفت، شهرنشینی و توسعه شهری**، ۱۳۵۹، جهاد دانشگاهی، تهران صفحه ۶۰

۱۱- **بهروز مرادی: جامعه شناسی مسجدسلیمان خاستگاه مدرنیت ایران**، ۱۳۹۵ اندیشمندان کسراف تهران صفحه ۱۲۴

۱۲- **شکرخدا غولی گله: تاریخ ورزش شهرستان مسجدسلیمان** ۱۳۸۳ خاتم سبز اهواز صفحه ۷۴

- ۱۳- **منوچهر یآوری:** شهر من مسجد سلیمان ۱۳۸۳ انتشارات اکنون تهران صفحه ۷۲
- ۱۴- **سر آرنولد ویلسون:** جنوب غرب ایران، مترجم فریور جوانبخت موثق/ ۱۳۹۶/ پیام امروز/ تهران صفحه ۱۷۳
- ۱۵- **ویتا سکویل وست:** ۱۲ روز سفر به سرزمین بختیاری/ ترجمه شفق سعد/ ۱۳۸۰/ نشر فرزاد روز/ تهران صفحه ۱۵۴
- ۱۶- سکویل وست: همان/ صفحه ۱۵۸
- 17- **John.W.Williamson;** IN A PERSIAN OIL FIELD, 1927, P170, AND OTHER PAGES
- ۱۸- **مریان کوپر:** علف، ترجمه شاهرخ باور، ۱۳۹۳، نشر نامک تهران، صفحه ۴۹
- ۱۹- جیمز دوئیت و دیگران: تجهیز مجدد میراث صنعتی، راهنمای TICCIH برای حفاظت از میراث صنعتی، ترجمه پیروز حناچی و سارا تیمورتاش ۱۳۹۶، انتشارات دانشگاه تهران
- 20- The **BP Magazine** issue1 2008
- 21- **J.h.BAMBERG:** The history of the BRITISH PETROLEUM company volume2 the Anglo-Iranian years1928-1954 CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS 1994
- 22- **Anglo-Iranian oil co LTD:** OUR INDUSTRY/ second edition/1949/britanic house/ London